

[K] **DE KUNST VAN HET LOSLATEN. FOTO'S, FILMS
EN DOCUMENTAIRES VAN JULIEN VANDEVELDE**

Achtentwintig jaar lang was Julien Vandeveldde (*1942) docent fotografie en film aan de Gentse Koninklijke Academie voor Schone Kunsten (KASK). Hij richtte er in 1970 samen met toenmalig directeur Pierre Vlerick de afdeling Kunstfilm en -fotografie op. Even zovele jaren was hij aanwezig en actief in de theater-, architectuur- en kunstwereld. Sinds hij in 1998 het onafhankelijke atelier "Cavalier Seul" oprichtte, koos de ervaren fotograaf Vandeveldde steeds meer voor het filmmedium. Dat had alles te maken met de ontwikkeling van de digitale videotechniek.

In samenwerking met verschillende musea realiseerde hij indringende portretten van kunstenaars als Carl De Keyser, Paul Van Gyseghem, Johan Opstaele, Panamarenko en Jan Fabre. Tot zijn onafhankelijke producties behoren onder meer de kunstfilm over de onlangs overleden schilder Philippe Vandenberg en, naar aanleiding van de opening van het Gentse Stedelijk Museum voor Actuele Kunst (SMAK), een unieke reportage over de oprichter en eerste directeur Jan Hoet, die we aan het werk zien bij de opstelling van zijn openingstentoonstelling.

Maar er is meer. De fotograaf Vandeveldde had ook oog voor wat zich naast de kunstscène afspeelde in de samenleving, onder meer voor de problemen die met de toenemende vergrijzing gepaard gaan. Zo maakte hij 1972 een reeks fotoportretten in het inmiddels verdwenen bejaardentehuis aan de Gentse

Julien Vandevelde, *Eine zerstörte Landschaft*, 2009.

Lousbergskaai. Van zijn sociale bewogenheid getuigt ook zijn film *Littekens* (2002) over een ontmoeting met zeven ex-Oost-Berlijners na de val van de Muur in 1990.

Wanneer Julien Vandevelde in 2007 in contact komt met dr. Marc Cosyns (°1954), naast huisarts in een groepspraktijk ook docent medische ethiek en palliatieve zorg aan de Universiteit Gent, ontdekt die in Vandeveldes archief diens foto's van de bejaarden uit 1972. Deze grepen de arts, die dagelijks wordt geconfronteerd met bejaarde patiënten die vaak worstelen met “het loslaten van het leven” zo aan, dat hij in de fotograaf-filmmaker een geschikte medewerker vond voor zijn filmisch project omtrent stervensbegeleiding. Dr. Cosyns' project (*zal ik je leren) hoe te sterven?* resulteerde in vier documentaires: *Georgette goes home*, *Het is goed geweest*, *Wilsverklaringen* en *Niets is zo natuurlijk als de dood*. Deze tonen aan hoe ondanks de euthanasiewet die in Nederland, België en Luxemburg na moeizame politieke debatten tot stand kwam, de kunst van het loslaten van het leven bijzonder moeizaam blijft. Deze reportages van elk zowat vijftientig minuten belichten aan de hand van ontmoetingen met telkens weer andere bejaarden de verschillende aspecten van de laatste fase van het vergrijzingsproces.

Op de eerste plaats is er de twijfel omtrent het al dan niet opgeven van de eigen, vertrouwde leefruimte,

van de eigen woning, om die te ruilen voor een kleinere plek in een bejaardentehuis. In *Georgette goes home* aarzelt de steeds meer hulpbehoevende Georgette wanneer ze daartoe zal overgaan. De eenzaamheid thuis, of de verzorging en het contact met andere bejaarden in een tehuis? En wanneer zal ik sterven, en vooral hoe? Vragen die elke bejaarde zich telkens weer stelt.

In *Het is goed geweest* zoeken bejaarden hoe ze, wanneer “het niet meer gaat”, alles definitief willen of kunnen loslaten. Een beslissing, niet zo eenvoudig als ze vooraf gedacht hadden. Bovenal overweegt het kiezen van het moment. “Geef me dan maar een spuitje, dan ben ik ervan af”, blijkt makkelijker gezegd dan gedaan...

Vandaar de derde reportage onder de zakelijke titel *Wilsverklaringen*. Euthanasie is voor hoogbejaarden wellicht geen taboe meer, maar weinigen beseffen dat die bij wet geregeld is (in België en in Nederland sinds 2002) en je over de nodige “papieren” moet beschikken. Ook hier weet realisator Marc Cosyns van deze administratieve aangelegenheid een aangrijpend en diepmenselijk relaas te maken. Innemend is met hoeveel schroom en geduld goedwillige dokters en welzijnswerkers zich daarvoor ter beschikking stellen, en de bejaarde helpen als hij of zij eenmaal deze beslissing heeft genomen.

Ten slotte toont *Niets is natuurlijker dan de dood* op een bijzonder serene manier hoe het sterven zelf kan verlopen: enerzijds de keuze voor vrijwillige euthanasie, anderzijds de sedatieve, palliatieve verzorging, waardoor de patiënt uit zijn ondraaglijk lijden wordt verlost.

Zowel omwille van de inhoudelijke aanpak en relevantie als om de filmische benadering is (*zal ik je leren*) *hoe te sterven?* een opmerkelijke realisatie. Dit vierdelige project bevat zogoed als uitsluitend getuigenissen van bejaarden en soms ook van hun naaste verwanten. Dit gebeurt op een ongemeen spontane manier. Niet in het minst is het de verdienste van cineast Julien Vandevelde dat hij zijn gedegen camerawerk zo goed als onzichtbaar wist te maken. Niet alleen voor de bejaarden zelf, maar ook voor de kijker. Geen filmische franjes, maar een zo objectief en neutraal mogelijke professionele registratie en dito montage. Daardoor wordt alle aandacht gericht op de verlangens van mensen die in een existentiële noodsituatie verkeren.

Cosyns' project getuigt van een diepmenselijke bekommernis, niet alleen als arts maar ook als mens. Slechts even komt hij in beeld, met name in het deel *Het is goed geweest*. De manier waarop hij met een patiënte communiceert, is bijzonder fijngevoelig, ontroerend zelfs, een schoolvoorbeeld van hoe het in een dergelijk geval kan.

Belangrijk is bovendien dat dit documentaire project in vier delen de diverse aspecten rondom het vergrijzingsproces aan elkaar linkt tot één inzichtelijk geheel. Daarbij neemt dr. Cosyns nergens een standpunt in, maar stellen hij en zijn medewerkers zich als hulpverleners uitsluitend in dienst van de patiënt.

Deze samenwerking tussen een arts en een filmmaker leidde inmiddels ook tot hun al even opmerkelijke tentoonstelling *Bevroren beeld*, die plaatsvond in het Provinciaal Cultuurcentrum Caermersklooster te Gent (23 januari tot 22 maart 2009) en eveneens "de kunst van het loslaten" als thema had.

Het fotografisch werk van Julien Vandevelde uit de jaren negentig werd in de zomer van 2009 tentoongesteld in het Provinciaal Fotomuseum te Antwerpen onder de titel *Eine zerstörte Landschaft* en toonde lege landschappen na het afbreken van de

Berlijnse muur. Inmiddels werkt Vandevelde aan een film over de Gentse animatiefilmschool, die de inmiddels alom gelauwerde filmmaker Raoul Servais in 1963 aan de KASK oprichtte en die toen de eerste in Europa was.

WIM DE POORTER

(*zal ik je leren*) *hoe te sterven?*, documentaire project over sterven, dood en rouw anno 2008 in België aan de hand van getuigenissen van bejaarden in hun laatste levensfase, 94 min. Realisatie: Marc Cosyns en Julien Vandevelde, productie: Cavalier Seul. Zie www.cavalierseul.be.

Julien Vandevelde, *Bevroren beeld*, 2009.